

Kozak-Zychman, Wanda / Gauda-Pilarska, Ewa

Materiały antropologiczne z grobów
ludności kultury pucharów lejkowatych,
ceramiki sznurowej i kultury
mierzanowickiej w Malicach
Kościelnych (stan. 1), woj.
świętokrzyskie

Archeologia Polski Środkowowschodniej 4, 38-40

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

WANDA KOZAK-ZYCHMAN, EWA GAUDA-PILARSKA

**MATERIAŁY ANTROPOLOGICZNE Z GROBÓW LUDNOŚCI KULTURY PUCHARÓW LEJKOWATYCH,
CERAMIKI SZNUROWEJ I KULTURY MIERZANOWICKIEJ W MALICACH KOŚCIELNYCH (STAN. 1),
WOJ. ŚWIĘTOKRZYSKIE**

Opracowane materiały pochodzą z badań kontynuowanych w 1998 roku w Malicach Kościelnych przez M. Florka z PSOZ w Tarnobrzegu oraz B. Bargieł i J. Liberego z Katedry Archeologii UMCS w Lublinie (M. Florek, J. Libera 1997; B. Bargieł, M. Florek, J. Libera 1998, 1999). Spośród 5 odkrytych i wyeksplorowanych obiektów trzy – nr 26, 27, 28 zawierały pochówki ludności kultury mierzanowickiej. Nr 16/3 był grobem kultury pucharów lejkowatych, zaś nr 24 – kultury ceramiki sznurowej.

Obiekt nr 16/3 – KPL

Zebrane szczątki kostne należały do dwóch osobników dorosłych (A, B) i dziecka (C) zmarłego w wieku 6-7 lat (*Infans I*).

Osobnik A – dorosły, tj. zmarły w wieku powyżej 20 lat, prawdopodobnie kobieta. Zachowały się: fragment prawej łopatki, kilka wycinków żeber i ułamek łuku kręgowego; część trzonu prawej kości ramiennej; fragmenty trzonów z uszkodzonymi nasadami dalszymi prawej kości łokciowej i promieniowej; niewielki fragment prawego talerza biodrowego; fragmenty trzonów obu kości udowych; dolne partie trzonów z uszkodzonymi nasadami dalszymi lewej kości strzałkowej i piszczelowej; I kość lewego śródstopia.

Osobnik B – dorosły, być może mężczyzna. Zachowały się: nieliczne ułamki łuków kręgowych; dolna część trzonu z uszkodzoną nasadą dalszą prawej kości ramiennej; fragment trzonu z wyrostkiem dziobiastym prawej kości łokciowej; górna część trzonu z uszkodzoną nasadą bliższą prawej kości promieniowej; ułamki prawej kości biodrowej; fragmenty trzonów i nasad dalszych obu kości udowych; prawa rzepka; środkowa część trzonu prawej i lewej kości piszczelowej; ułamek trzonu kości strzałkowej.

Nie rozstrzygnięto z którym z opisanych osobników dorosłych należy łączyć fragment korony stałego zęba trzonowego o miernie startej powierzchni oraz niewielki fragment pochodzący prawdopodobnie z części sutkowej kości skroniowej.

Ze szczątków należących do dziecka (osobnik C) zachowały się: trzy mleczone zęby trzonowe oraz ząbek stałego zęba siecznego.

Obiekt nr 24 – KCSz

Pochówek dziecka zmarłego w wieku 11-13 lat (*Infans II*). Czaszka i kości szkieletu pozaczaszkowego pokryte wytrąceniami wapiennymi.

Czaszka zniszczona i niekompletna. Zachowały się: lewa strona łuski czołowej zespolona z lewą kością ciemieniową, fragmentem kości ciemieniowej prawej, kością potyliczną, lewą kością skroniową i fragmentem skrzydła większego kości klinowej strony lewej; prawa strona kości czołowej zespolona z fragmentem prawej kości ciemieniowej; fragment lewej części oczodołowej kości czołowej; prawa kość jarzmowa; trzon kości klinowej ze skrzydłami mniejszymi i częścią lewego skrzydła większego oraz fragment skrzydła większego kości klinowej strony prawej; prawa kość skroniowa z uszkodzoną łuską; szczęka górna połączona z lewą kością jarzmową oraz żuchwa.

Uzębienie:

M_3	M_2	M_1	P_2	P_1	x	I_2	x	I_1	x	C	x	x	M_1	M_2	M_3
M_2	M_1	P_2	P_1	C	I_2	I_1	I_1	I_2	C	P_1	P_2	M_1	M_2		

Po brakujących zębach (x) zębodoły otwarte. Związki M_2 , M_3 jeszcze w obrębie zębodołów. Lewostronnie w szczęcie górnej C oraz w żuchwie P_2 niezupełnie wyrżnięte.

Po lewej stronie łuski kości czołowej (powyżej guza czołowego) owalny otwór o wymiarach 12 x 17 mm o ostrych brzegach. Na zewnątrz wokół otworu powierzchnia gładka, od wewnątrz około 1 cm wklęsła obwódka o chropowatej strukturze – zmiana pourazowa?

Szkielet pozaczaszkowy: 5 kręgów szyjnych, 8 pierśiowych (w tym jednego fragment) i 4 kręgi lędźwiowe; 2 górne segmenty kości krzyżowej; 8 żeber prawej i 7 lewej strony oraz liczne fragmenty; lewy obojczyk; obie łopatki i niezrośnięty wyrostek kruczy łopatki prawej; niezrośnięta głowa prawej kości ramiennej oraz trzon prawej i lewej kości ramiennej; trzony obu kości łokciowych i promieniowych; trzony 2 kości śródścza; 3 człony palców ręki; talerze obu kości biodrowych oraz obie kości kulszowe i łonowe; trzon prawej i lewej kości udowej oraz niezrośnięte nasady dalsze (prawej fragment); trzo-

ny obu kości piszczelowych oraz niezrośnięta nasada górna kości piszczelowej lewej; trzon prawej i lewej kości strzałkowej (uszkodzony); obie kości skokowe; prawa kość piętowa; 3 kości śródstopia (w tym 1 lewego); człon palca stopy.

„Kości z wypełniska” – zalegające powyżej poziomu szkieletu: fragmentarycznie zachowany krąg lędźwiowy i ułamek łuku innego kręgu, żebro strony prawej i 3 ułamki innych, niezrośnięta głowa lewej kości ramiennej, 2 kości śródrezcza, 3 człony palców ręki, niezrośnięta głowa prawej kości udowej, lewa kość piętowa, kość łódkowata prawego stępu, kość śródstopia i człon palca stopy – należące do opisanego dziecka. Poza tym fragment pochodzący prawdopodobnie z części bocznej kości krzyżowej i ułamek trzonu kości długiej innego osobnika.

Obiekt nr 26 – KMR

Pochówek dziecka zmarłego w wieku 5-6 lat (*Infans D*).

Czaszka niekompletna, we fragmentach. Zachowały się: kość czołowa z uszkodzoną przy szwie wieńcowym łuską; liczne ułamki obu kości ciemieniowych; łuska, obie części boczne i niezrośnięta podstawa kości potylicznej, uszkodzona lewa kość skroniowa zespolona z fragmentem skrzydła większego kości klinowej oraz piramida kości skroniowej prawej; ułamki kości klinowej; obie kości jarzmowe; żuchwa z uszkodzoną przyśrodkowo częścią zębodołową i wyłamana prawą gałęzią, której fragment obecny luzem – prawostronnie w zębodołach od I_2 do M_1 obecne zęby mleczne od i_2 do m_2 , lewostronnie w zębodołach od c do M_2 obecne c , m_1 , m_2 . Luzem: 2 mleczne kły, 4 mleczne zęby trzonowe oraz zawiązki 6 stałych zębów siecznych. 2 kłów, 2 zębów przedtrzonowych i 2 trzonowych; 2 mleczne zęby sieczne i zawiązek stałego zęba trzonowego;

Szkielet pozaczaszkowy: fragmenty kilku kręgów (w tym kręgu szczytowego); kilka ułamków żeber; fragmentarycznie zachowane obie łopatki; górne partie trzonów obu kości ramiennych; uszkodzone obie kości biodrowe; górny segment kości krzyżowej; fragmenty trzonów kości udowych; fragmentarycznie zachowane trzony obu kości strzałkowych i piszczelowych.

Obiekt nr 27 – KMR

Pochówek osobnika dorosłego, najprawdopodobniej kobiety zmarłej w wieku 25-30 lat (*Adultus*).

Czaszka zachowana z żuchwą, lekko zdeformowana pośmiertnie. Wyłamane kości twarzoczaszki, trzon i skrzydła mniejsze kości klinowej. Uszkodzona lewostronnie część oczodołowa kości czołowej, wyrostek jarzmowy lewej strony szczęki górnej, łuski i wyrostki sutkowate obu kości skroniowych, części boczne kości potylicznej i prawa kość podniebienna. Brak kości sitowej, lemiesza, obu kości łzowych, małżowin nosowych dolnych oraz lewej kości podniebiennej. Główne szwy czaszkowe wolne.

Uzębienie:

M_3	M_2	M_1	P_2	P_1	C	x	I_1	I_1	C	x	P_1	P_2	M_1	M_2	M_3
M_3	M_2	M_1	P_2	P_1	C	I_2	I_1	x	I_2	C	P_1	P_2	M_1	M_2	M_3

Po brakujących zębach (x) zębodoły otwarte. Po stronie lewej w szczęcie górnej kieł odchylony przyśrodkowo i przemieszczony w zębodoł siekacza bocznego. Lewostronnie w żuchwie M_1 i M_2 z ubytkami próchnicznymi. Korzenie niemal wszystkich zębów (zarówno w szczęcie, jak i w żuchwie) odsłonięte w znacznym stopniu.

Pomiary czaszki (wg R. Martina 1928): 1 g-op 180?; 8 eu-eu 135?; 9 ft-ft 94; 17 ba-b 144; 45 zy-zy 120?; 46 zm-zm 87?; 47 n-gn 118?; 48 n-pr 65?; 51 mf-ek 40?; 52 wys. ocz. 30; 54 ap. pirif. 25; 55 n-nns 49; 66 go-go 92?; 69 id-gn 33.

Wskaźniki: 8:1 szer.-dł. 75,0?; 17:1 wys.dł. 80,0?; 17:8 wys. szer. 106,7?; 9:8 cz. ciem. 69,6?; 47:45 twarży 98,3?; 48:45 lic. K. 54,2?; 52:51 ocz. 75,0?; 54:55 nosa 51,0.

Wyliczone wartości wskaźników wskazują, iż osobnik ten posiadał średniodługą, wysoką i wysklepioną czaszkę, szerokie czoło, wąską twarz, niskie oczodoły i szeroki nos.

Szkielet pozaczaszkowy: komplet kręgów szyjnych, 5 kręgów piersiowych i fragmenty co najmniej 3 innych z tego odcinka kręgosłupa oraz 3 uszkodzone kręgi lędźwiowe; 6 fragmentarycznie zachowanych żeber strony prawej i 9 strony lewej oraz kilkanaście ułamków; uszkodzona rękojeść i fragment trzonu mostka; fragmenty obu obojczyków; fragmentarycznie zachowane obie łopatki; uszkodzone przy nasadach obie kości ramienne, łokciowe i promieniowe; kość łódeczkowata prawego nadgarstka; I i III kość prawego śródrezcza; fragmentarycznie zachowane kości miedniczne; 3 segmenty (z podstawą) kości krzyżowej; fragmentarycznie zachowane obie kości udowe; prawa rzepka; uszkodzona prawa i lewa kość piszczelowa (fragmenty nasad górnych obu kości luzem); obie kości strzałkowe bez nasad bliższych i uszkodzonymi nasadami dalszymi; obie kości skokowe i piętowe, kość klinowata boczna prawego stępu, kość klinowata przyśrodkowa, sześcienna i łódkowata stępu lewego; I, II, IV kość prawego śródstopia oraz I, III, IV śródstopia lewego i człon palca stopy.

Wśród opisanych szczątków kostnych osobnika dorosłego obecne były 2 fragmenty trzonów kości ramiennych dziecka z obiektu nr 26.

Pomiary długościowe (M-1) kości ramiennych (lewa – 291 mm, prawa – 302 mm) i prawej kości promieniowej (226 mm) wykorzystano w rekonstrukcji przyżyciowej wysokości ciała metodą K. Pearsona (1899). Wynosiła ona około 154 cm (154,3). W przypadku kobiet – wg klasyfikacji R. Martina – odpowiada to kategorii wzrostu średniego.

Obiekt nr 28 – KMR

Pochówek dziecka zmarłego w wieku 4-5 lat (*Infans I*).

Czaszka zniszczona i niekompletna. Zachowały się: prawa część oczodołowa i ułamki łuski kości czołowej; fragmenty obu kości ciemieniowych; części boczne i fragment łuski kości potylicznej; obie kości skroniowe; skrzydło większe kości klinowej prawej strony; wyrostek czołowy prawej kości jarzmowej; prawa strona szczęki górnej z zębodołami od i_1 do m_2 – w zębodołach obecne m_1 , m_2 , prawa strona trzonu żuchwy z zębodołami od i_1 do m_2 – w zębodołach m_1 , m_2 oraz zawiązek M1, a także fragment trzonu żuchwy strony lewej z zębodołami i użębieniem m_1 , m_2 . Luzem: mleczny siekacz, 2 mleczne kły i 2 mleczne zęby trzonowe oraz zawiązki 5 stałych zębów siecznych, kła i 3 zębów trzonowych (M_1).

Szkielet pozaczaszkowy: 4 trzony i fragmenty łuków co najmniej 9 kręgów (łuki nie zrośnięte z trzonami); uszkodzony przy obu końcach prawy obojczyk; fragment z brzegiem bocznym lewej łopatki; fragmenty co najmniej 8 żeber prawej i lewej strony; górna część trzonu prawej kości ramiennej; fragment pochodzący z górnej części trzonu prawej kości łokciowej; fragment członu palca ręki; uszkodzone obie kości biodrowe; zniszczone w częściach przynasadowych trzony obu kości udowych i piszczelowych; fragmenty trzonów obu kości strzałkowych.

Odkryte dotychczas pochówki, choć w większości słabo zachowane, posiadają bez wątpienia ogromną wartość poznawczą zróżnicowanej pod względem kulturowym ludności, która grzebała swoich zmarłych na badanym cmentarzysku w epoce neolitu (W. Kozak-Zychman, E. Gauda 1998; W. Kozak-Zychman, E. Pilarska 1999).

LITERATURA

- Bargieł B., Florek M., Libera J.
1998 Drugi sezon badań wykopaliskowych w Malicach Kościelnych, stan. 1, woj. Tarnobrzeg, APŚ, t. 3, s. 44-55.
- 1999 Trzeci sezon badań wykopaliskowych na stanowisku 1 w Malicach Kościelnych, pow. Opaków, woj. świętokrzyskie (w tym tomie).
- Florek M., Libera J.
1997 Sprawozdanie z pierwszego sezonu badań na cmentarzysku kultury pucharów lejkowatych w Malicach Kościelnych, gm. Lipnik, woj. tarnobrzegskie, APŚ, t. 2, s. 24-30.
- Kozak-Zychman W., Gauda E.
1998 Charakterystyka antropologiczna szczątków kostnych z grobów ludności kultury pucharów lejkowatych i kultury ceramiki sznurowej w Malicach Kościelnych (stan. 1), woj. tarnobrzegskie, APŚ, t. 3, s. 56-60.
- Wanda Kozak-Zychman,
Ewa Gauda-Pilarska
1999 Analiza antropologiczna materiałów kostnych z grobów ludności kultury pucharów lejkowatych, ceramiki sznurowej i kultury mierzanowickiej w Malicach Kościelnych (stan. 1), woj. tarnobrzegskie (mps, Lublin).
- Martin R.
1928 *Lehrbuch der Anthropologie*, Jena.
- Pearson K.
1899 On the Reconstruction of Stature of Prehistoric Races. *Mathematic Contributions to the Theory of Evolution*. „Transactions of the Royal Society”, vol. 192, s. 169-245.

WANDA KOZAK-ZYCHMAN AND EWA GAUDA-PILARSKA

ANTHROPOLOGICAL MATERIALS FROM GRAVES OF THE FUNNEL BEAKER, CORDED WARE AND MIERZANOWICE CULTURES IN MALICE KOŚCIELNE, SITE 1, ŚWIĘTOKRZYSKIE VOIVODSHIP

Among the 5 five features discovered and explored in 1998, three - 26, 27 and 28 constituted burials from the Mierzanowice culture, one - 16/3, was a grave from the Funnel Beaker culture, and feature 24 represented the Corded Ware culture.

Feature 16/3 - from the Funnel Beaker culture. The collected human bone remains belonged to two adult individuals (A - a woman?, B - a man?) and to a child (C) who died at the age of 6 - 7 years (*Infans I*).

Feature 24 - from the Corded Ware culture. It was a burial of a child who died at the age of 11 - 13 years (*Infans II*). On the left side of the frontal bone (above the frontal tuber) an oval opening with sharp edges was noted, measuring 12 x 17 mm, which may be due to an injury.

Feature 26 - from the Mierzanowice culture. A burial of a child who died at the age of 5 - 6 years (*Infans I*).

Feature 27 - from the Mierzanowice culture. It was a burial of a woman who died at the age of 25 - 30 years (*Adultus*). The craniological indicators suggest that the individual under investigation had a high and arching skull of medium length, broad forehead, narrow face, short orbital cavities and a wide nasal root (according to the classification of R. Martin). The intravital body height was about 154 cm (reconstructed using the method of K. Pearson). In accordance with the classification proposed by R. Martin, it was a woman of medium height.

Feature 28 - from the Mierzanowice culture. A burial of a child who died at the age of 4 - 5 years (*Infans I*).